Глава 3

Подривни действия и шпионаж

Неутралитетът на България и оказваната помощ обаче съвсем не смущават Сталин да нареди на ЦК на БРП да поеме курс на въоръжена борба против фашизма, за сваляне на царя и законната власт в София. (25) Още на 23 юли, само месец след нахлуването на Вермахта, от Москва започват нелегалните емисии на Радио „Христо Ботев", през септември се присъединява и „Народен глас". Георги Димитров, Васил Коларов и Станке Димитров започват всекидневна пропаганда на български език срещу „монархофашизма" и „чуждите окупатори". Бъдещият министър-председател Вълко Червенков, дотогава телохранител на Георги Димитров, също израства до радиокоментатор. (26) Борбата на комунистите не е насочена против чужди нашественици, защото България не е окупирана и такива липсват, а против собственото правителство, което поддържа нормални дипломатически отношения със Съветския съюз. Всички правителства след 1940 г. са определяни като „монархо–фашистки". Управляваща фашистка партия в България няма, има свободно избираем парламент с легална опозиция, включително комунисти. Едва след началото на войната срещу СССР комунистическите депутати са поставени под домашен арест, а на 10 юли Народното събрание взима решение да касира техните мандати. (27) Бойни германски части също няма с изключение на минимален брой летци и моряци. Има военизирани техници, железничари, радиоспециалисти и друг помощен персонал. По данни на софийската резидентура на РУ* общият брой на германските военнослужещи, разпръснати по цялата българска територия, възлиза на 10 000 души. (28) За компартията обаче съществува само това, което го има в директивите на Кремъл, останалото са ненужни подробности. По указания на московското задграничното бюро на

---

* По това време така се нарича военното разузнаване на СССР: РУ – Разведывательное управление Генерального штаба Красной армии, променено впоследствие на ГРУ – Главным разведывательным управлением Генштаба Красной армии.

ЦК комунистическата партия създава Централна военна комисия. Организират се бойни групи за диверсии в градовете, партизански чети в планините и групи за разложение на българската армия. (29) На 2 юли Г. Димитров е записал в дневника си: „Подготвяхме хора от политемиграцията за бойни действия и политическа работа в тила на врага". (30) Подготовката е бърза, през август и септември са изпратени с подводници и спуснати с парашути 56 специално обучени съветски агенти, които да организират въоръжената борба и да събират разузнавателна информация за Москва. Сред тях са редица офицери с опит в диверсиите и шпионажа, натрупан в съветските школи и проверен в Испанската гражданска война през 1936–1939 година, където се сражават като Сталинови „интербригадисти". Цвятко Радойнов, Димитър Димитров, Съби Димитров, Симеон Славов и другите агенти трябва да изградят гръбнака на партизанското движение и да организират дейността на нелегалните бойни групи. (31) Подривната дейност се ръководи от новосъздадената Централната военна комисия, оглавена от Радойнов, полковник от РУ. Повечето пристигнали от Москва терористи са заловени и предадени на съд. В престрелки с полицията загиват 21, а на свобода остават 8 души. (32)

Българската и съветската страна започват да си разменят обвинения и протестни ноти. София протестира срещу инспирираната от Кремъл въоръжена борба и прехвърлянето на терористи. На 10 септември Молотов прочита на българския посланик съветската позиция, изпъстрена с обвинения, определящи България като германски плацдарм във войната срещу СССР. (33) В тази позиция не се отчитат няколко важни обстоятелства. България е предала на Райха някои свои пристанища и летища по задължения, произтичащи от договора за присъединяване към Тристранния пакт, сключен по времето, когато Москва и Берлин са в приятелски отношения. Предоставената инфраструктура за военни цели е твърде малка, за да бъде някакъв значим фактор в огромната война на Източния фронт. Използването на българските летища от Луфтвафе за директна агресия срещу руска територия е крайно ограничено поради тяхната отдалеченост в сравнение с румънските. Германският боен флот във Варна се свежда до няколко десетки катери, десантни лодки и едно разузнавателно ято хидроплани.

На 17 септември Кремъл отхвърля българските протестни ноти срещу изпращането на диверсанти. Молотов не само отрича съветската страна да има нещо общо с тях, но добавя, че вероятно „това е направено с провокационна цел от агенти на хитлеристка

Германия". Радойнов – хитлерист?! В последвалия разговор Молотов се опитва напълно неоснователно да омаловажи предишната съветско-германска политическа и бойна дружба и да изтъкне българската обвързаност с Райха. Посланик Стаменов упорито обяснява, че България не е в състояние самостоятелно да се противопостави на Хитлер и всяко противопоставяне ще доведе до окупация на страната, както това вече е сторено на държавите, дръзнали да застанат на пътя на Вермахта. Провежданата политика на неутралитет според възможностите не се зачита, въпреки дадените уверения, че страната няма да воюва срещу СССР. Наркомът не пести упреци, но същевременно подчертава: „Нелепо е да се твърди, че СССР би могъл да нападне България". (34) Действителните намерения на Кремъл ще станат ясни съвсем скоро. Дотогава, за по-голяма убедителност на изказаните лъжи, в последвалата на 5 декември официална нота се добавя: „Съветското правителство даде изчерпателен отговор по повод съдържащите се в (българската) нота и в паметната записка от 19 септември, едни и същи провокационни измислици за спускане на територията на България на съветски парашутисти и български политически емигранти. В този отговор съветското правителство заяви, че представените от българското правителство скалъпени от полицията „факти" са толкова явно измислени и техният клеветнически характер е толкова очевиден, че те не се нуждаят от опровержение" (35) На окачествените като „хитлеристки агенти" парашутисти и подводничари впоследствие са кръстени улици и са издигнати паметници от комунистическата власт. Обявени са и за народни герои – борци против фашизма.

Московските спецслужби усилено активират шпионските си мрежи, достигащи високите слоеве на обществото. Самият посланик Стаменов е вербуван като агент на съветското разузнаване още докато е бил на работа в Италия през 1934 г. Шпионската дейност на посланика е оспорвана от някои историци поради обстоятелството, че ползваният източник, в който е упомената – мемоарите на генерала от външното разузнаване на НКВД/НКГБ* Павел Судоплатов, е смятан за ненадежден. (36) Съмненията обаче отпадат, когато се запознаем с официално публикуваните документи. При поредната кадрова чистка в съветските специални служби Судоплатов е

---

* НКВД – Народный комиссариат внутренних дел СССР, променено впоследствие на НКГБ – Народный комиссариат государственной безопасности СССР.

арестуван и осъден на 15 години затвор, които излежава ефективно. В своите показания, дадени пред главния прокурор на СССР през 1953 г., генералът изрично посочва агентурната принадлежност на посланика и добавя: „От делото на Стаменов, намиращо се в МВР на СССР, е видно, че със Стаменов в неговото качество на агент са се срещали преди мен и след мен и други служители на МВР на СССР". (37) Судоплатов се бори отчаяно за живота си, когато той и неговите колеги са заплашени от разстрел и е невъзможно да си измисля факти, които прокуратурата е в състояние да провери за броени часове. В молбата си за освобождаване и реабилитация, отправена 13 години по-късно до Леонид Брежнев, генералът описва своето явяване пред висшето държавно ръководство в лицето на Хрушчов, Молотов, Маленков и Булганин, пред които отново е преразказал случая с посланика агент и сепаративния мир. (38) Тези изследователи явно са пропуснали да се запознаят и с изнесените данни от полковник Зоя Воскресенская, легендарна шпионка, наричана руската Мата Хари. В своите спомени тя описва възстановяването на връзката с посланика от неговия водещ офицер Павел Журавльов и дори дава номера на агентурното дело на Стаменов – Архивное дело № 34467. (39) Кремълски агент става дори главата на Българската православна църква митрополит Стефан, на когото съветският резидент Дмитрий Федичкин (Яковлев) обещава да стане патриарх след войната. Митрополитът предоставя за ползване от московската резидентура дори личния си автомобил. (40) Духовният водач и морален стълб на българския народ – шпионин на атеиста Сталин, избил хиляди православни свещеници. Трудно е да се сетим за нещо по-отвратително. Публично достояние са негови агентурни сведения, предавани на помощник военния аташе майор Леонид Середа (Зевс). (41) В България, останала единствената европейска страна – съюзник на Райха, която запазва дипломатически отношения със Съветска Русия, се създават отлични условия за широкомащабна шпионска дейност на РУ и НКВД. Всички служители на легацията в София и консулството във Варна, без значение дали са кадрови офицери или дипломати, работят за московското разузнаване. Когато бъдат разкрити и принудени да напуснат България, на тяхно място се изпращат нови, още по-квалифицирани. Макар че общият брой на кремълските „дипломати" намалява от 110 на 38 души, обемът на получаваната информация и изпращаните инструкции се увеличава. (42) Успоредно с интензивния местен шпионаж, легалната резидентура в София успява да изгради сложна система от връзки, обхващащи повечето европейски страни. (43) Изключи-

телно ефективно работят нелегалните групи на генерал Владимир Заимов, генерал Никифор Никифоров, Александър Пеев, Павел Шатев, Елефтери Арнаудов, Каприел Каприелов и още десетки други. (44) Информацията се предава с радиостанции, тайници, бележки, понякога устно. След тяхното залавяне кремълското правителство отново категорично отрича каквато и да било обвързаност, след войната и на тях са издигнати паметници, присъдени са им най-висши военни и държавни награди, включително „Герой на СССР". (45) Франц фон Папен, бивш канцлер на Германия и посланик в Турция през годините на войната, отбелязва в своите мемоари, че структурите на московското разузнаване в България са най-добре организирани и ефективни в сравнение с аналогичните в други държави. (46)

Тази констатация на фон Папен се потвърждава напълно от данните, с които разполагаме понастоящем. В официалния сайт на Разузнавателната служба на Руската федерация е публикувана паметната биография на споменатия полковник Дмитрий Федичкин, който е ръководил съветския шпионаж в България през 1943–1944 г. Заслугите на полковника са специално отбелязани: „Оглавяваната от Федичкин резидентура е постигнала съществени успехи. В частност, нейните сътрудници са се сдобили с ценни източници на информация в обкръжението на цар Борис и в българското правителство."(47) Това е обстоятелство от особена важност за съдбата на страната ни, защото с поредицата извършени предателства могат да бъдат обяснени до голяма степен последвалите неудачи на националната политика за цялостно извеждане на България от войната, а вероятно и трагичната смърт на цар Борис. В руската шпионска историография само имената на разсекретените и огласени агенти български поданици от този период са няколкостотин. Едва ли е необходимо да споменавам, че най-важните лица – тези от близкото обкръжение на Двореца и членовете на Министерския съвет продължават да бъдат неизвестни.

Да се върнем към текущите събития. Съветското пълномощно представителство отправя протести срещу следенето на неговите сътрудници от българските спецслужби. (48) По това време в сградата на легацията усилено се изготвят фалшиви български документи за самоличност. С тези документи се снабдяват прехвърлените в България диверсанти и комунистически дейци, издирвани за терористична дейност. За целта в София е командирован един от най-големите специалисти фалшификатори на НКВД майор Громушкин. (49)

Усилената нелегална подривна дейност подтиква правителството да се присъедини през ноември към създадения от Германия пакт срещу Комунистическия интернационал „с твърдото решение да приобщим своите сили и опит и с общи усилия да достигнем поставената цел – пълно унищожение на комунизма в името на европейската цивилизация и бъдещето на Европа". (50) Съществуването на Коминтерна, създаден, за да установи световно господство на комунистическата диктатура и унищожаване на капитализма, е напълно неприемливо и за западните съюзници. По изрично настояване на Съединените щати и Великобритания Сталин нарежда на Георги Димитров да закрие Коминтерна през май 1943 г. (51) Послушният Димитров е преместен на друга длъжност – завеждащ международната дейност на съветската компартия.